

képzeletbeli volt. A feszülő élet-energia nem teremtett, nem tette valóban befejezetté az életet, hanem tulajdonosát rombolta szét. A fiú tragédiáját látjuk a legteljesebbnek, ő áll a regény gyújtópontjában s mikor ezt a tragédiát át akarjuk érezni, az apáé csupán mint megokoló előzmény áll előttünk. Az unokában már csak pislákol ez a gyenlónélküli életkívánás, az elődök cselekvő energiájából benne nincs meg más, csak a bizonytalan és sokszor visszadöbbenő vágy, ez is csak az emberi élet egyetlen mozzanatában a szerelemben. A vigyorgó céltalanság, mely a fiú kezébe egyetlen megoldásként vértül is a fegyvert adta, az unoka életének már állandó jegye s a két generáció folyton táguló élete a harmadikban újra visszahúzódik önmagába.

A három élet együttes tragédiája így teljesnek látszik s megírójának elkérzésében bizonyára az is, de az olvasó, meggyőződésünk/szerint, ebből vajmi keveset érezhet. Sok egyformán telített erős szín felvontatásakor, éppren mert mindegyiket külön érezzük, mindig a legutóbb látottat tartjuk legerősebbnek és legjellemzőbbnek s így harmónikus benyomás nem marad hátra. Így vagyunk ezzel a regénnyel is. A főtéma variációi mind egyforma erejűek s ugyanabban hangnemből vannak írva és ezt a — ha szabad kifejezést használunk — túlfeszült egyhangúságot csak a regény végén hirtelen bekövetkező elhalkulás szakasztja félbe. A három nemzedék pantragizmusának írói látása ellen nem eshet kifogás, de a harmónia hiánya megfoszt bennünket attól, hogy a kivitelenben mi is ugyanazt az egységet lássuk, amelyet az író akart láttatni velünk. Figyelmünk és érdeklődésünk a részletekre fordul, részletbenyomások maradnak meg bennünk s mikor letesszük a könyvet, csak jelenetek vannak előttünk, melyek néha megkapnak, néha felháborítanak, néha pedig már úntatnak is. Ebben a regényben mindenki: regényhősök, író, olvasó egyaránt, egyes pillanatokra használja fel erejét s a művészi ökonómia, melynek a külön életet élő részleteket kellene szerves egységbe foglalnia, nem tud elhatározó uralomra jutni.

Kerecsényi Dezső.

Torday Emil: Afrikai emlékek. Torday Emilnek, Angliában élő hazánkfiának első munkáját, „Bolyongások Afrikában” címűt, már ismertettük folyóiratunkban. 1907-ben megindult expedíciósorozatának gyűjtötte össze a könyveiben felhalmozott anyagot. Szeretet hatja át minden sorát, mert Torday a nagy utazók lekiismeretességével, odaadásával, de egyúttal tisztánlátással, elfogulatlansággal vágott neki Afrika rengetegeinek. Ahol katonai expedíciók nem boldogultak, sőt feldúlták a néger törzsek és fehérek békéjét, ott Torday harmadmagával, megidegen teherhordóival békével járt. Talán már itt átjárta lelkét az a nagy, mindent átfogó, megbocsátó szeretet, amelynek lelkes apostola volt minden útján, egész életében. Ez irányította a „vadakkal” szemben, ez vezette tollát a feljegyzések gyűjtésében és ez adta vele nekünk azt az értékes kultúrkincset, hogy mi is megismerjük végre a „sötét Afrikát”.

Mily kedves az afrikai zónázó potyautas, a rabszolgaélet ecsetelése, a keresztény vallást felvett négerek furesa ferde felfogása a jóról, rosszról, egyházalapításuk stb. Torday nem titkolja, hogy csakugyan vannak még emberevők a Kongó vidékén és pedig nem ám bent az erdők mélyén, amerre a fehér ember meg sem fordul, hanem az európai telepek közvetlen szomszédságában. A gyanútlan utazó hiába kérdezősködik ebben az irányban, letagadják. Torday véletlenségből jött rá, hogy az őt szállító evezőselegények is szeretik az emberhúst. Hiábavalók a bírósági tárgyalások, mihelyt a fehérek elé kerülnek, minden fekete védelmére kel a maga törzsbelijének. Torday ennek okát nem az új rendszert képviselő idegenek iránt érzett különös ellenszenvben keresi. A meghalni nem akaró faj vérső erőfeszítése ez meggyökeresedett hagyományaiért.

Ezek a „vad” népek készséggel áldozták fel magukat a maguk elé tűzött eszméért: az idegen betolakodók elleni teljes szolidaritásért. Nagy lehetőségek feltételei rejlenek ebben az eszmében. Hogy polgári feladataiknak kiváltképpen megfelelő állampolgárokká legyenek, az mindössze azon fordul meg, hogy új és

méltó eszmékkel telítsék őket a fehér gyarmatosítók. Torday még gyermekeknek tartja őket: vezetőre van szükségük, hogy megközelíthessék a magasabb célokat. Az eredmény attól függ, meghallja-e hangjukat a fehér ember!

Torday könyvének minden részlete érdekes és értékes, de legbájosabbak mégis a benne közölt népmesék. A törékeny, finom kis antilop jelképe náluk a gyengének, vagyis a kis embernek és ez az oka, hogy a kis antilop legyőzhetetlen hős a fekete meséiben. Minden fekete mesemondó szereti az antilopot. Ha szorongatott helyzetbe kerül s már-már elpusztul, — mindez csak azért van, hogy annál több okosságról tegyen tanúságot, amikor a végén mégis mindannyiszor kivágja magát. Nincs olyan afrikai mese, melyben a kis antilop alul maradjon. Hogyan is lehetne ez másként, mondja szerzőnk, hiszen a kis antilop magát a négert ábázolja, a szegény üldözött „niggert”, aki századok óta szegezi szembe elpusztíthatatlan életrealitását, tréfára hajló kedélyét, szívós kitartását és furfangos elméjét olyan hatalmas ellenséggel, mint a tulajdon fajbéli zsarnokai és a fekete, fehér, sárga rabszolgakereskedők, újabban pedig az országba betolakodó idegenek.

Szeretettel teljes, aprólékos, hű és mély megfigyelések, finom rajzok vonulnak el előttünk s vonzalmat ébresztenek bennünk a természet ez igazi gyermekei, a niggerek iránt.

Horváth Károly.

Verseskönyvek. (*Balogh István: Koporsók szállnak. Nagyfalusi Jenő: A jegenyék szava. Az Isten derengése. Symposion. Reviczky Carla: Nagy tüzek fényénél V. Sinos Ida: Porból az égig. Győry Kálmán: Örök harc.*)

Balogh Istvánnak már jelent meg verseskönyve (Égi karavánok). Sajnos, azóta nemcsak hogy nem fejlődött, de hangja bántóbb, mondanivalója zavarosabb lett. Már külső megjelenésével lehangelja az olvasót; kötete elején fényképét közli, aztán a fordítás, a megzenésítés jogát tartja fenn magának, mottót biggyeszt oda külön oldalon: „A poeta olyan, mint az isten: akkor vegye elő az ember, ha szüksége van rá” (?). Mottója aleimének — nyil-

ván végtelen perspektívát nyitó szöveg — ezt írja: *Konstellációk...* Sem ennek, sem a mottónak értelmét nem értem. Hátul „Balogh István könyvei” vannak felsorolva, névszerint ez a kötet meg az első. Több nincs is ezideig. Azaz még egy készülő Gyóni-életrajzot is ígér Balogh. Hát az már igaz, hogy sok van benne a poéták mindennemű hiúságából. Ami pedig a verseit illeti, azok csemegét jelentenek annak, aki az irodalomban csodabogarak, olesó szonglörösködések s mindenfajta kóros jelenségek után böngész. Az Ady-póz állandóan kísért nála; verseimeit végig nagybetűvel írja s általában újszerűsége törekszik mindvégig. Csak néhány képet lássunk izelítőül. Az égbolt szerinte nagy emelvény, vagy ezüstpikkelyes bálna, őszi ingó nagy lángerdő; a hold: nyílás az égen, gálya, egzotikus szép, beteg madár, ló, mely koporsót húz, stb. A kedves szeme: özikearcú lágy síp; a költő feje, már mint a Baloghé: tetető, haja: szomorúfűz; a föld: eltévedt vándor az ég alatt, stb. Néha komolyan indulnak a sorai, sőt számbavehető strófái is akadnak, de verse eltorzul, ízetlenségbe vész. Nem bírjuk ezt a gondolatmenetet követni legjobb akaratunkkal sem. Állandóan lelki zaklatottságot, valami felsőbbrendű mániakusságot akar elhíttetni, pedig csak hajszolja, mímelj a különöst, a vérest, a betegeset. Csupán tanulság céljából foglalkoztunk ezzel a könyvvel s örvendeneünk, ha elsősorban maga a szerző okulna belőle.

Szintén modorosán egzaltált, de művészebb, fegyelmezettebb poeta *Nagyfalusi Jenő*. Rímtelen, szabadritmusú verseiben szín- és zenei hatásra törekszik. Szépen ötvözőtt sorai, ahol alpthosza nem ütözködik ki, teletéséget ígérnek. *Reviczky Carla* bizonyos fokú verselőkészséget sajátított el; sorai elég könnyen peregnek, mondanivalója nem új, de amit mond, kedvesen, néhol behízelgően mondja. Kötetéből egy csöndes, ábrándos, megnyugvány asszonyi lélek szól. Körülbelül ugyanezen a színvonalon áll *V. Sipos Ida* könyve. Verseinek jórésze bibliai átköltések. *Győry Kálmánban* is megmegcsendül egy-két erősebb hang, de kötetete legtöbbször csak önképzőköri színvonalig ér.

Vajthó László.